I. ULUSLARARARASI TÜRK DÜNYASI KÜLTÜR KURULTAYI

- Bildiriler -

EDİTÖRLER
Prof. Dr. Fikret TÜRKMEN
Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN

TİKA

CİLT V

EGE ÜNİVERSİTESİ
TÜRK DÜNYASI ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ

I. ULUSLARARASI TÜRK DÜNYASI KÜLTÜR KURULTAYI

9-15 NİSAN 2006

ÇEŞME-İZMİR

BİLDİRİ KİTABI-V

EDİTÖRLER
Prof. Dr. Fikret TÜRKMEN
Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN

TİKA

EGE ÜNİVERSİTESİ 1955

E.Ü. TÜRK DÜNYASI ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ 1992

I. ULUSLARARASI TÜRK DÜNYASI KÜLTÜR KURULTAYI

BİLDİRİ KİTABI

EDİTÖRLER:

Prof. Dr. Fikret TÜRKMEN
Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN

Dizgi-Yazı İşleri:

Arş. Gör. Vildan KOÇOĞLU

ISBN: 978-975-19-4144-5

Baskı Adedi: 200

Baskı Tarihi: Kasım 2007

Basım Yeri: Ankara

BASKI
LAZER OFSET Matbaa Tesisleri Sanayi ve Ticaret Limitet Şirketi
Kazım Karabekir Caddesi Koyunlu Han 95/1-A İskitler - ANKARA
Tel: 0 312 341 23 70 – 72 Faks: 0 312 342 28 98
www.lazerofset.com.tr – lazerofset@mynet.com

İÇİNDEKİLER

ŞINAR Alev, **Türk Dünyasının İki Önemli İsmi: İsmail Gaspıralı – Mehmet Akif** 1905-1916

SIBGATULLİNA Elfine, **Süleyman Çelebi Eseri ve Kazan Tatarlarında Mevlid Kitapları** 1917-1920

SİS Nesrin, **"Nuh Tufanı" Romanında Geçen Türkmen Gelenekleri Üzerine Bir Değerlendirme** 1921-1927

SUROY Altay, **Kosova'da Türk Kültürünü Yaşatan Dernekler** 1929-1939

ŞAHİN Halil İbrahim, **Çora Batır Destanının S. Çoybekov (Kırgız) Anlatmasına Mukayeseli Bir Bakış** 1941-1951

ŞAHİN Hatice, ***Al-* ve *Ver-* Fiilleri Üzerine** 1953-1957

ŞAHİNGÖZ Mehmet, ALP Alper, **"Türkistan Vilayetinin Gazeti"nin Türkistan Tarihi Araştırmalarındaki Önemi** 1959-1963

ŞİŞMAN Bekir, **Cengiz Aytmatov'un "Elveda Gülsarı" Adlı Eserinde Kırgız Folkloruna Dair Tespitler** 1965-1974

TAN Nail, **Atatürk Döneminde Dernekler Vasıtasıyla Yürütülen Kültür Hizmetlerine Bir Örnek: Türk Halk Bilgisi Derneği** 1975-1978

TARANÇ Berrak, **Türk Halk Müziğinin Yunan Müziğine Etkileri** 1979-1990

TAŞ Hülya, **Türk Kültüründe Altın ve Gümüş Kakma Sanatı** 1991-1995

TAŞAĞIL Ahmet, **Türk Dünyasındaki Sosyal Problemlerin Çözümünde Eski Türk Boylarını Araştırmanın Rolü** 1997-2000

TATLIDİL Ercan - DURDU Zafer, **Türkiye ve Türk Cumhuriyetleri İlişkilerinin Sosyal ve Kültürel Boyutu** 2001-2007

TATLIDİL Rezan - SAVAŞÇI İpek - VENTURA Keti, **Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri ile İlişkilerinde Ekonomik İlişkilerin Kültürel Boyut Bağlamında Değişimi ve Gelişimi** 2009-2029

TEMİZKAN Abdullah, **Türk Dünyası Gençlik Kurultayları Üzerine Bir Zihniyet Değerlendirmesi** 2031-2059

TEMİZKAN Emilia Muchla, **Polonya Tatarlarının Kimlik Mücadelesi** 2061-2068

TEMİZKAN Mehmet, **Azerbaycan Türkmenistan ve Anadolu Sahası Elif-nâmeleri Üzerine.** 2069-2081

TIDIKOVA Nadia, **Arjan Kutsal Kaynaklarını Ziyaret Göreneği Hakkında (Etnolenguistik Görünüşte)** 2083-2086

TOPRAK Funda, **Andelib'in Destanlarında Dil ve Üslûp Özellikleri** 2087-2096

TÖRELİ Türkmen, **Büyük Ortadoğu Projesi** 2097-2118

TUNCAY Suavi, **Ulusal Mensubiyet Bilincinin Algılanmasında Türkçe İletişim ve Çevre Etkileşiminin Önemi** 2119-2133

TURAN Ahmet Nezihi, **Kırım'da Köleler (17.-18. Yüzyıllar)** 2135-2138

TURĢANBAYEV Askar, **Türki Halıktarı Eposındağı Ortaq Motivterdi Zerttevdiñ Keybir Mäseleleri** 2139-2142

TUYMOVA Güzel, **Ak Deniz Müzik Sisteminde Kırım Tatarlarının Müzik Geleneği** 2143-2145

TÜRK Vahit, **(Ög, Sakın-) Türkçede Beyin Faaliyetleri ile İlgili Sözler** 2147-2153

TÜRKER Ferah, **Kırgız Türklerinde Köpek Kültü** 2155-2160

TÜRKMEN Fikret, **Türkmen ve Anadolu Halılarındaki Ortak Motifler** 2161-2184

UÇAR Erdem - YENER Mustafa Levent, **Türkmencedeki Moğolca Alıntı Kelimeler Üzerine (Deneme)** 2185-2193

UÇKUN Rabia, **Gagauz Türklerinin Gök ve Gök Cisimleri ile İlgili İnançları** 2195-2200

UĞURLU Mustafa, **Seydî 'Ali Reis'in Gözüyle 16. Yüzyılda Türk Dünyası** 2201-2209

ULUHAN Çoban, **Kerkük Ağzında *-aka, -eke* Eki** 2211-2212

UMAÇ Zeynep ŞİMŞEK, **Tarihi Türk Şivelerinde Sayı Sıfatlarıyla Kurulan Sıfat Tamlamalarında Tamlananı *"+lAr"* Eki Almış Yapılar** 2213-2219

USER Hatice Şirin, **Tonyukuk Yazıtı'nda Geçen** MDTLQRGO **(*Ugur Kalıtdım*) İbaresi Üzerine Yeni Bir Anlamlandırma Teklifi** 2221-2227

UYGUR Ceyhun Vedat, **Kazak ve Karakalpak Türkçeleri Temelinde Türkçe Renk Adlarının Yan Anlamları** 2229-2239

UYGUR Erdoğan, **Azerbaycan Edebiyatında Türk-Ermeni İlişkileri** 2241-2246

UZUN Gülsine, **Doğu Türkistan Kırgız Türklerinin Atasözleri ve Türk Kültüründeki Yeri** 2247-2258

UZUN Turgay, **11 Eylül Sonrası Doğu Türkistan'da İnsan Haklarının Durumu** 2259-2267

ÜLKER Necmi, **Batı Anadolu'da Bir Türk Kültür Hazinesi: Karaburun Kitabeleri** 2269-2272

ÜRER Harun, **Ukrayna Bilimler Akademisi Odessa Arkeoloji Müzesi'nde Bulunan Taş Heykeller** 2273-2284

ВАСИЛЬЕВ Юрий, **О Языковых И Культурных Связях Древних Огузов И Предков Якутов** 2285-2287

VURAL Hanifi, **-Ken Eki ve Bir Terim Önerisi : Zarflayan** 2289-2293

YAĞMUR Oraz, **Türk Dünyasında Edebiyat Kaynaşması** 2295-2296

YAKICI Ali, **Âşık Tarzı Türk Şiirinde Bir İmge Olarak Türklük ve Türkistan** 2297-2302

YALDIZKAYA Ömer Faruk, **Yemen ve Kore Ağıtları** 2303-2308

YAMAN Ertuğrul, **Türk Dünyasında Ortak Türkçenin Temel İlkeleri** 2309-2312

YARDIMCI Mehmet, **Pirizren'de Yayımlanan Balkan Aydınları ve Yazarları Kültür Sanat Dergisi (Bay) ve Türk Kültürüne Kazandırdıkları** 2313-2317

YENİASIR Mustafa, **Özker Yaşın'ın Şiirlerinde Atatürk Sevgisi** 2319-2328

YEŞİLTUNA Dilek Ç., **Kültürel Alanda Küresel – Yerel İlişkisi** 2329-2340

YILDIRIM Dursun, **Türklerin Konuşma ve Yazı Dili Sorunu / Varolma Sorunudur** 2341-2344

YILDIZ Osman, **Isparta Ağzında *'Yaklaşma'* İşlevinde Kullanılan Bir Birleşik Fiil Çekimi** 2345-2348

YUVALI Abdulkadir, **Türk Dünyası Ortak Değerleri Konusunda Hazırlanmış Proje Hakkında** 2349-2354

YÜKSEL Zofie, **Çek Masallarında Türkler** 2355-2360

ZEKİEV Mirfatih, **Avrupa Merkezciliği Türkolojisinden Hakiki Türkolojiye Geçmek Lazım** 2361-2362

ZÜLFİKAR Hamza, **Terim Adlandırmalarında Zaman İçinde Yapılan Değişiklikler** 2363-2366

TÜRKMENCEDEKİ MOĞOLCA ALINTI KELİMELER ÜZERİNE (DENEME)

Erdem UÇAR[*]

Mustafa Levent YENER[**]

Türkçenin ilişkide bulunduğu diller arasında en dikkati çekenlerden biri de Moğolca ile olan ilişkisidir. Yaklaşık iki yüzyıldan beri Türkçe, Moğolca, Tunguzca ve sonradan da Korece ile Japonca gibi dillerin hangi aileye mensup olduğu araştırılmakta, ama bu ailenin kökenleri net olarak tespit edilememektedir. *Altay Dilbilimi* (Altayistik) adı verilen disiplinde Altay dilleri teorisi birçok çalışma ile ne kesin olarak ispatlanabilmiş ne de kesin olarak çürütülebilmiştir. Bu bağlamda Türkçe-Moğolca ilişkileri de Altayistik çalışmalarının popüler bir konusu olma özelliğini yüzyıllardır yitirmemiş, Türkçenin tarihî ve günümüz lehçelerindeki Moğolca kelime ve unsurlar konusuyla[1] Moğol dillerindeki Türkçe kelime ve unsurlar[2] konusu günümüze kadar birçok araştırıcı tarafından ele alınmıştır. Bildirimizde Türkmencedeki Moğolca alıntılar üzerine bir deneme sunacağız ve daha kapsamlı bir çalışmayı başka bir yayıma saklayacağız. Türkmencedeki Moğolca alıntılar tabii ki burada sunacağımız **14** kelime ile sınırlı değildir. Burada amaç, Türkmencedeki Moğolca alıntılara dikkat çekmek ve ileride yayımlayacağımız uzun bir çalışmadan küçük bir örnek sunmaktır.

---

* *Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, Bornova-İzmir, merdemu@gmail.com.*

** *Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, Bornova-İzmir, lyener@hotmail.com.*

1 Ahmet Caferoğlu. **"Azerbaycan ve Anadolu Ağızlarındaki Moğolca Unsurlar"**, TDAY Belleten 1954: 1–10; András Róna-Tas. **"Loan Words of Ultimate Middle Mongolian Origin in Chuvash"**, Studies in Chuvash Etymology, Ed. András Róna-Tas, Szeged 1982: 66–134; Claus Schönig. **Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen**, Wiesbaden 2000; E. F. İşberdin. **"Mongol'skie zaimstrovaniya v baskirskom yazıke"**, ST 1979: 20–29; E. I. Ubrjatowa. **Das Jakutische in seinem verhaltnis zu den anderen Türkischen sowie den mongolischem und Tunguso-Mandschurischen Sprachen**, Moskau: Orientalische Literatur, 1960; E. Zakiroğlu Abdullayev. **"Azerbaycan-Moğol Dil İlişkileri"**, TDAY Belleten 1987, Ankara 1992: 1–9; **EDAL**: 13–17; Éva Csáki. **"Volga Boyu Kıpçak Lehçelerinde Orta Moğolca Ödünç Kelimeler"**, Uluslar Arası Türk Dili Kongresi, 20 Eylül 1988-3 Ekim 1988, Ankara 1996: 143–146; Éva Csáki. **Middle Mongolian Loan Words in Volga Kipchak Languages**, Wiesbaden 2006; Éva Kincses Nagy. **"Mongolian Loan Words in Chagatay"**, Historical and Linguistic Interaction Between Inner-Asia and Europe, Proceedings of the 39th Permanent International Altaistic Conference (PIAC) Szeged, Hungary: June 16–21 1996, Ed. Berta Árpát with the editorial assistance of Edina Horváth, Szeged 1997: 139–145; G. J. Ramsedt. **"Zur Verbstammbildungslehre der mongolisch-türkischen Sprachen"**, JSFOu XXVIII: 3, 1912; Gerhard Doerfer. **"Mongolica im Alttürkischen"**, Bruno Lewin zu Ehren, Hars. von M. Kuhl und W. Sasse, Festschrift aus anlaß seines 65. Geburstages, Band III Korea, Bochum 1992: 39–56; Gerhard Doerfer. **"The Older Mongolian layer in Ancient Turkic"**, Türk Dilleri Araştırmaları 3, 1993: 79–86; Gyula Nemeth. **"Egy mongol-török hangtörveny"**, NyK, No. 41, 1911–1912; Gyula Nemeth. **"Trök-mongol nyelvviszonyhoz"**, NyK, No. 43, 1914; Hasan Eren. **"Sibirya Türk Dillerinde Moğol Unsurları"** Türk Dili Belleten, Seri: III, Ankara 1951: 35–41; Lajos Bese. **"An Aspect of the Turkic-Mongolian Language Contacts"**, Türk Dil Kurumunun ve Divan-ü Lugati't-Türk'ün 900. Yıldönümleri Dolayısıyla Düzenlenen I. Türk Dili Bilimsel Kurultayına Sunulan Bildiriler (Ankara, 27–29 Eylül 1972), TDK Yayınları, Ankara 1975: 555–559 (**Türkçe-Moğolca Dil Alakalarından Bir Görünüş**, Çev. Önder Çağıran, Kardeş Ağızlar, S. 2, 1997: 12–14); Larry Clark. **"Mongol Elements in Old Turkic"**, Journal de la Société Finno-Ougrienne 75, 1977: 110–168; Marcel Erdal. **"Mongolische Verbalbuilding in ostsibirischen Turksprachen"**, Şorskaya filologiya i sravnitel 'no-sopostavitel'nye issledovaniya, Vyp 1. Hars. I. A. Nevskaya, Novosibirsk 1998: 63–76; Nicholas Poppe. **"Mongolian Loan Words in Kazak"**, Varia Eurasiatica, Festschrift für András Róna-Tas, Szeged 1991: 149–152; Nicholas Poppe. **"On some Vowel Correspondences in Mongolian Loan Words in Turkic"**, CAJ 13, 1969: 207–214; Nikolaus Poppe. **"Die mongolischen lehnwörter im Komanischen"**, Németh Armağanı, Haz. János Eckmann, Agâh Sırrı Levent, Mecdut Mansuroğlu, Ankara 1962: 331–340; Nikolaus Poppe. **"Orta Moğolcadaki Türkçe Kelimeler"**, Çev. Günay Karaağaç, Türk Dünyası Araştırmaları 27, 1983: 255–262; Osman Fikri Sertkaya. **"Mongolian words and forms in Chagatay Turkish (Eastern Turkî) and Turkey Turkish (Western Turkî)"**, TDAY Belleten 1987, Ankara 1992: 265–280; Osman Nedim Tuna. **"Osmanlıcada Moğolca Ödünç Kelimeler I"**, Türkiyat Mecmuası XVII, İstanbul 1972: 209–250; Osman Nedim Tuna. **"Osmanlıcada Moğolca Ödünç Kelimeler II"**, Türkiyat Mecmuası XVIII, İstanbul 1976: 281–314; Stanisław Kałużyński. **Mongolische Elemente in der jakutischen Sprache**, Warszawa, 1962; Tuncer Gülensoy. **"Divanü Lugati't-Türk ve Kutadgu Bilig'deki Moğolca Kelimeler Üzerine"**, Türk Kültürü Araştırmaları, 1984: 90–103; Tuncer Gülensoy. **"Eski ve Orta Türkçede Moğolca Kelimeler ve Moğolca-Türkçe Müşterek Kelimeler Üzerine Notlar"**, Türkoloji Dergisi, C. 6 S. 1, 1974: 235–259; W. Zajaczkowski. **"Die Mongolischen Elemente in der karaimischen Sprache"**, Folia Orientalia II, 1960: 296–302.

2 Moğolcadaki Türkçe kelime ve unsurlar meselesi üzerine son yıllarda yayımlanan ve Moğolcadaki alıntılar meselesine genel olarak eğilen şu eser dikkat çekicidir: O. Suxbatar. **Mongol Xelniy Xar' Ugiyn Tol'**, Ulanbaatar 1997.

KELİME LİSTESİ

ĀGA "1. ağabey, yaşlı akraba; ağa (yaşlılara sesleniş)" (TTS: 22[b]) < Mo. *axa* "older brother, senior, elder, older" (MED: 59[b]), *aha* "1. älterer Bruder; 2. Älterer, Vorgesetzter überhaupt" (WM: 3), Orta Mo. *aga* < **aka* "ağabey, amca" = Evenkice *akā* "anne veya babanın küçük erkek kardeşi". (ADKG: 89) Türkçe ve Moğolcadaki *aga* ile ilgili geniş bilgi için bk. Rybatzki 2006: 45[a]–47[a]; Altay dillerindeki karşılıkları için bk. EDAL: 281–282.

Krş. TTk[3]. *ağabey* "1. büyük erkek kardeş, ağa; 2. saygı ve sevgi göstermek üzere yaşça büyük olan erkeklere söylenen bir seslenme sözü". Diğer lehçelerdeki örnekler için bk. ESTY I: 70–71; VEWT: 13. Batı Oğuzcaya alıntılanması için MLW: 64 ve Tuna 1976: 282. Farsçaya geçişi için TMEN: 22, son dönem Uygur metinlerindeki kulanım için UW: 78[b]–79[a] ve Azerîcede özel isim olarak kullanılması için Caferoğlu 1962: 89–92.

BÜDRE- "sürçmek, ayağı takılmak" (TTS: 90[b]) < Mo. *büdüre-*, *büdire-* "to stumble" (MED: 144[b]); *büdr-* "stolpernd gehen, stolpern". (KW: 65[b]) Altay dillerindeki karşılıkları için bk. EDAL: 973.

Krş. Çağ. *büdür-* "baş aşağı gelmek, sernigun olmak" (ÇOW: 33); TTk. *büdre-* "sürçmek, ayağı bir şeye takılarak sendelemek (at hakkında)" (TETTL: 403[b]); AAğz. *büdre-* "1. sürçmek, sendelemek; 2. kaymak; 3. hafifçe titremek" (DS: 812[b]); Az. *büdre-* "yürürken tökezlemek veya ayakları bir şeye takılmak, düşer gibi olmak" (AZTS: 160[b], AHY: 417[2]); Kırg. *büdüröy-* "pürüzlenmek" (KS: 153[a]); Yak. *büdürey-* ~ *müdürey-* "stolpern, holpern". (MJS: 46) Batı Oğuzcaya alıntılanması için MLW: 77–78 ve Tuna 1976: 286.

CAR "haber, havadis" (TTS: 95[b]) < Mo. *car* "written order or instruction, announcement, advertisement" (MED: 1037[a]); *zar* "Proklamation, Kundgebung". (KW: 467[a]) Orta Mo.'daki *carlig* (car+lig) "ferman" Türkçeden alıntılanmıştır. (Poppe 1983: 259)

Ana Alt. *c- > Mo. c- > Tk. y- denkliği ile (ADKG: 44–45; EDAL: 60–61) krş. ETk. *yarlıg*[4] "a command from a superior to an inferior" (EDPT: 966[a]–967[b]); Çağ. *carla-* "ilan etmek, tellal çağırmak" (ÇOW: 51); TTk. *car* "1. çağrı, tellal ile duyurma; 2. ilan; 3. tehlike durumu, imdat, yardım"; TTk. *car/çar* "çağrı, tellal ile duyurma" (TETTL: 418[a-b]), AAğz. *car* "çağrı, tellal ile duyurma" (DS: 859[b]); Az. *car çekmek* "ilan etmek, duyurmak" (AZTS: 170[b]); Hal. *car vur-* "verkünden" (WC: 142[b]); Alt. *car* "1. çağırma, bildirme; 2. emir; 3. karar" (ATS: 53[b]); Kaz. *jar* "1. ilan, duyuru, haber; 2. buyruk, emir, ferman" (KATS: 163[a]); Kırg. *car* "feryat, ilam, ilan" (KS: 178[a]); KKp. *car* ay. (KKRS: 229[a]); Ayrıca bk. VEWT: 188–189; TDES: 68[a], Çağatay 1975: 390–391. Farsçaya geçişi için TMEN: 146 ve 147, Batı Oğuzcaya alıntılanması için MLW: 107–108 ve Tuna 1976: 287.

CEREN "ceylan, geyik" (TTS: 99[a]) < Mo. *cegere(n)* "antelope" (MED: 1043[b]), Ana Alt. *c- > Mo. c- > Tk. y- denkliği (ADKG: 44–45; EDAL: 60–61) ile krş. ETk. *yegren* "chestnut as the color of a horse's coat". (EDPT: 914[a]) Altay dillerindeki karşılıkları için bk. EDAL: 966.

Osm.'daki *ceyran* biçimi *aslan*, *kaplan*, *sırtlan* gibi sözlerin analojik baskısı altında *ceylan*'a çevrilmiştir. (TDES: 70[a], TETTL: 430[b]) Diğer lehçelerdeki şekiller için bk. TDES: 69[b]–70[a], Farsçaya geçişi için TMEN: 171, Batı Oğuzcaya alıntılanması için MLW: 114–116 ve Tuna 1972: 218.

CILAV "dizgin" (TTS: 100[a]) < Mo. *cilug-a* "reins" (MED: 1055[b]); *cilu'a* ~ *cilo'a* "Zügel, Zucht,

---

[3] TTk.'deki örnekler için **www.tdk.gov.tr** adresinde yer alan Güncel Türkçe Sözlükten faydalanılmıştır.

[4] Doerfer, kelimeyi *yar-* "entscheiden" fiiline bağlar: **yar-ıl-ıg* > *yarlıg* ve kelimenin Türkçeden Moğolcaya, Ermeniceye, Çeremişçeye, Rumcaya, Rusçaya, Arapça ve Farsçaya geçtiğini ifade eder. (TMEN: 1849) Doerfer, Altay dil teorisine inanmadığı için Altay dilleri arasındaki ses denkliklerini de kabul etmemiştir. Türk Dillerinin Etimolojik Sözlüğünde, bu *yar* "haberci çağrısı, duyuru, ilan" kökenine bağlı etimoloji verilmiştir: Tk. *yarlık*, Mo. *carlık*. (ESTY IV: 18–20) Mustafa Öner'e göre, *yarlıg* ve *yarlıka-*, *yarı* "yardım" sözünden gelişmiş olmalıdır: *yarı* "yardım" > *yarlıga-* "yardımda bulunmak" > "buyurmak, emretmek". (Öner 2005: 241–243) Osman Nedim Tuna, kelimenin kökeni konusunda kesin bir kanaate sahip olmadığı için Altayca ses denkliklerini bu kelimede uygulamamıştır. Ana Alt. *c- > Mo. c- > Tk. y- ses denkliği için AKDG'de örnek mevcut değildir. Altay dilleri teorisinin şu anda bir *piori* olduğu fikrinden yola çıkarak şöyle bir rekonstrüksiyon teklif edilebilir: Ana Alt. **car* > Mo. *car* ~ Tk. *yar*.

Ordnung". (WM: 90) Altay dillerindeki karşılıkları için bk. EDAL: 1548.

Krş. Çağ. *cilav* "ileri, evvel; yular" (ÇOV: 54); TTk. *cılav* "at yuları, dizgin" (TETTL: 437[b]); AAğz. *cilov* [ciloy] "dizgin" (DS: 967[b]); Az. *cilov* "hayvanın (atın) ağzına geçirilen geme bağlı kayış, dizgin" (AZTS: 181[b], AHY: 32[12]); Kırg. *cıloo* "yular, dizgin" (KS: 210[b]); Tuv. *çolāçı* "şoför, sürücü". (TRS: 538[b]) Ayrıca bk. VEWT: 210. Farsçaya geçişi için TMEN: 164, Batı Oğuzcaya alıntılanması için MLW: 119 ve Tuna 1972: 219–220.

ÇIDA- "1. dayanmak; 2. tahammül etmek, sabretmek" (TTS: 119[a]) < Mo. *çida-* "to be able, capable; to be able to overcome or vanquish" (MED: 176[b]), *cida-* "können" (WM: 27), *tşad*[a]- "können, vermögen, aushalten, Kräfte haben". (KW: 436[a]) Ana Alt. ***t(i)-** > Mo. **ç(i)-** > Tk. **t(i)-**. **ı** veya **i** önündeki ***t**, Altay dillerinde birbirinden bağımsız olarak **ç** olmuştur. Beklenen sesin **t** yerine **ç** olması alıntının Mo.'dan olduğunu gösterir. Ana Alt. **tıda-* > Mo. *çida-*, Tk. *tıd-*. (ADKG: 26–27; EDAL: 46–47) Altay dillerindeki karşılıkları için bk. EDAL: 1346–1347. Ayrıca bk. Tkm. *çıdam* "1. dayanıklılık, 2. sabır, takat". (TTS: 119[a]) Diğer lehçelerdeki örnekler için VEWT: 106–107.

Krş. ETk. *tıd-* "to obstruct, restrain" (EDPT: 450[a-b]); DLT. *tıd-* "detain, hold back" (DLT: 633); CC. *tyj-* "hindern, zürückhalten" (CC: 261); Kıp. *tıy-* "1. engellemek, tutmak; 2. geciktirmek" (KTS: 274[b]); TTk. *daya-* "yaslamak, dayamak"; Kaz. *tıy-* "1. kesmek, dindirmek; 2. yasaklamak, engellemek, alıkoymak" (KATS: 567[a]); Kırg. *tıy-* "men etmek, tutmak" (KS: 735[a]); YUyg. *tiy-* "yatıştırmak, yasak etmek, men etmek". (YUTS: 415[b]) Farsçaya geçişi için TMEN: 188, Batı Oğuzcaya alıntılanması için MLW: 79–80 ve Tuna 1972: 221–222.

DALDA "destek, dayanak, arka, yardım" (TTS: 132[b]) < Mo. *dalda* "hidden, concealed, secretly; latent(ly); reticent(ly); illegal(ly); secret, something hidden or unknown" (MED: 225[b]), *dalda* "Schirm, Schutz" (WM: 31), *dalda* "insgeheim, geheim; Geheimnis". (KW: 73[b]) Ana Alt. ***d-** > Mo. **d-**, Tk. **y-** (ADKG: 37) ve Ana Alt. **-l*[2]- > Mo. **-l-**, Tk. **-ş-** denkliği ile (ADKG: 117; EDAL: 48) Ana Alt. **dal*[2]*(ı)-* > Mo. *dalda* ~ ETk. *yaşur-* "saklamak, gizlemek, örtmek". (Tuna 1992: 24) Altay dillerindeki karşılıkları için bk. EDAL: 462.

Krş. TTk. *dalda/dulda* "yağmura, rüzgara ve rüzgara maruz olmayan yer" (TETTL: 551[b]); Az. *dalda* "korunak" (AHY: 32); YUyg. *dalda* "siper, sığınak" (YUTS: 93[b]); Kaz. *dalda* "siper, kuytu yer, dulda" (KATS: 118[b]); Kırg. *dalda* "örtü, perde, siper, sığınak" (KS: 294[a]); Yak. *dalda* "Schirm" (MJS: 53) ve son olarak köken önerisi için bk. VEWT: 13.

Krş. ETk. *yaş-* "to hide" (EDPT: 976[b]); DLT. *yaş-* "hide" (DLT: 470); CC. *yaşyn-* ~ *yaşun-* "sich verbergen" (CC: 118); Kıp. *yaş-* "saklamak, gizlemek, örtmek" (KTS: 314[a]); Çağ. *yaşun-* "örtünmek" (ÇOW: 102); TTk. *yaşmak* "1. kadınların ferace ile birlikte kullandıkları, gözleri açıkta bırakan, ince yüz örtüsü; 2. başla birlikte yüzü, ağzı kapatan örtü"; AAğz. *yaşmak* "başla birlikte yüzü, ağzı kapatan örtü" (DS: 4197[b]); Az. *yaşınmag* "yabancı erkeklere görünmemek için yüzünü kapamak, peçe takmak" (AZTS: 1231[b]); Kaz. *jasır-* "1. saklamak, gizlemek; 2. gizli tutmak, sır vermemek" (KATS: 167[a]); Kırg. *caşın-* "gizlenmek, saklanmak". (KS: 186[b]) Ayrıca bk. TDES: 443[b]. Farsçaya geçişi için TMEN: 1864, Batı Oğuzcaya alıntılanması için MLW: 84–86 ve Tuna 1972: 222.

ECE "1. anne; 2. belli bir yaşa ulaşmış kadınlar için kullanılan saygı sözü" < Mo. *ecen* "lord, master, ruler, owner" (MED: 336[b]), *ecen* "Herr" (WM: 42), *ezn* "Herr, Herrscher, Besitzer". (KW: 129[b]) Ana Alt. ***-d-** > Mo. **-c(i)-**, Tk. **-d-**, ***ı** ve ***i** önünde kelime içindeki aslî ***-d-**, Ana Mo.'da ***-c-** olmuştur. (ADKG: 83; EDAL: 48–49) Ön Mo. **edin* "efendi, hükümdar" > Orta Mo. *ecin* > *ecen* = Evenkice ve Lamutça *ędī* "koca, eş" = ETk. *idi* "efendi, sahip". (ADKG: 85) Altay dillerindeki karşılıkları için bk. EDAL: 493–494. Diğer lehçelerdeki *ece* şekilleri için bk. ESTY I: 237–241.

Ayrıca krş. TTk. *ece* "1. güzel kadın; 2. kraliçe"; AAğz. *ece* "1. büyük kardeş, ağabey; 2. baba; 3. amca; 4. erkek kardeş; 5. abla, büyük kız kardeş; 6. yenge; 7. babaanne; 8. kadın; 9. arkadaş, samimi arkadaş; 10. ağa; 11. aksakallı ihtiyar; 12. hala çocuğu" (DS: 1659[a-b], TETTL: 686[b]), *ede* "büyük kardeş, ağabey". (DS: 1663[a], TETTL: 688[a])

Krş. ETk. *idi* "master, owner" (EDPT: 41[a]); DLT. *idi* "lord" (DLT: 56); Kıp. *idi* "Rab, Allah" (KTS: 106[b]); Çağ. *idi* "sahip, malik" (ÇOW: 81); TTk. *iye* "kendisinin olan bir şeyi, yasaya uygun olarak dilediği gibi kullanabilen kimse, sahip"; AAğz. *iye* "1. koruyan, sahip; 2. ev sahibi" (DS: 2573[a]); Kaz. *ege* "sahip, iye, malik" (KATS: 135[a]); Kırg. *ee* "sahip" (KS: 321[a]); Alt. *ee* "ev sahibi, sahip"[5] (ATS: 80[b]); Tel. *ee* "sahip, iye" (TAS: 34), *eezi* "ev sahibi, aile sahibi" (TAS: 35); YUyg. *ige* "1. iye, sahip; 2. fail, özne". (YUTS: 172[b]) Ayrıca bk. ESTY I: 231–235, Farsçaya geçişi için TMEN: 636, Batı Oğuzcaya alıntılanması için MLW: 93–94 ve Tuna 1972: 224–226.

KĒKÜL "kâkül" (TTS: 396[b]) < Mo. *kekül* "long hair, braid; for lock of a horse; crest of a bird" (MED: 446[a]) ve *kökül* ay. (MED: 483[b]), *keguli* "Haarschopf" (WM: 97), *kökl* "Haarflechte, Stirnhaar, Haarbüschel". (KW: 237[a])

Krş. TTk. *kâkül* "alnın üzerine düşen kısa kesilmiş saç, perçem". Kelime Farsçadan alıntı olup Farsçaya da Mo.'dan ödünçlemedir. (TMEN: 320) Ayrıca bk. VEWT: 247, Batı Oğuzcaya alıntılanması için MLW: 123–125 ve Tuna 1972: 228–229. Diğer lehçelerdeki şekiller için bk. TDES: 201[a-b].

MARAL "dişi geyik, ceylan" (TTS: 446[a]) < Mo. *maral* "maral, species of deer; Orion" (MED: 529[a]), *maral* "Hirschkuh" (WM: 108), *marl* "Hirschkuh, Maralhirsch". (KW: 257[b]) Altay dillerindeki karşılıkları için bk. EDAL: 951–952.

Krş. TTk. *maral* "dişi geyik, meral". Ayrıca bk. TMEN: 360, TDES: 288[a], Batı Oğuzcaya alıntılanması için MLW: 135 ve Tuna 1972: 233.

NOGTA "1. yular; 2. irade" (TTS: 479[a]) < Mo. *nogtu* "halter" (MED: 588[a]), *noqto* ay. (KW: 278[b]) Osman Nedim Tuna, ETk. *yogdu* "the long hair under a camel's chin" (EDPT: 899[a-b]) ile Mo. *nogtu* arasında ilgi kurmuştur. Tuna'ya göre, "yele veya tutam halindeki ense kılı" ile "yular" arasında anlam bakımından bağlantı vardır. (Tuna 1972: 234–235) O halde, Ana Alt. ***n-** > Mo. **n-**, Tk. **y-** (ADKG: 59–60; EDAL: 49) denkliği söz konusudur. Farsçaya geçişi için TMEN: 384, Batı Oğuzcaya alıntılanması için MLW: 140 ve Tuna 1972: 234–235.

Krş. Az. *nohta* "binek hayvanlarının başına takılan kendir, kayış, yular" (AZTS: 920[a], AHY: 390[39]); Kaz. *nokta* ay. (KATS: 402[b]); Kırg. *nokto* ay. (KS: 585[a]); Alt. *nokto* ay. (ATS: 137[b]); Tel. *nokto* ay. (TAS: 75); YUyg. *nohta* ay. (YUTS: 291[b]); Sibirya grubu Türk lehçelerinde *noqtā ~ noxtu ~ nuqiu ~ notqa* ay.(Eren 1951: 40)

OTAGA "kızların başlığının tepesine takılan süs" (TTS: 493[a]) < Mo. *otaga, otuga(n)* "spray or plume of peacock feathers worn on official hats as insignias of office or rank under Manchus" (MED: 625[a]), *otᵒgə* "Feder, Pfauenfeder an der Mütze als Würdenzeichen". (KW: 291[a]) Farsçaya geçişi için TMEN: 7, Batı Oğuzcaya alıntılanması için MLW: 140 ve Tuna 1976: 302–303.

Krş. Çağ. *otaga* "muharebe esnasında başa konulan tüy". (ÇOW: 152)

YĀDA- "yorulmak, bitkin düşmek, gücü tükenmek" (TTS: 668[a]) < Mo. *yada-* "to have no strength or power, to exhaust; to be in need; to suffer; to be unable" (MED: 422[a]), *yada-* "nicht können, vermögen" (WM: 168), *yadᵃ-* "nicht können, nicht im Stande sein; in Armut leben". (KW: 213[a-b]) Ana Alt. **yada-* > Mo. *yada-* "yapamamak, bir şey yapmağa muktedir olmamak, zahmet çekmek" = Çuv. *śuran* < **yadagın* "yayan" ~ ETk. *yadag* "yaya". (ADKG: 52, Poppe 1965: 198 ve Tuna 1992: 25) Altay dillerindeki karşılıkları için bk. EDAL: 1129.

Krş. Kıp. *yada-* "yormak" (KTS: 305[b]); CC. *yada-* "*ermüden*" (CC: 109; Poppe 1962: 340); Çağ. *yada-* "yorulmak, zayıf, natuvan olmak" (ÇOW: 95); Kaz. *jada-* "1. zayıflamak, cılızlaşmak; 2. kederlenmek, üzülmek" (KATS: 150[a]); Kırg. *cada-* "1. nefret etmek, iğrenmek; 2. istidatsız, aciz olduğu anlaşılmak, dermansız düşmek" (KS: 161[b]); YUyg. *yadi-* "zayıflamak, zayıf düşmek, yorgun düşmek". (YUTS: 454[a]) Farsçaya geçişi için bk. TMEN: 147 ve 403, Batı Oğuzcaya alıntılanması için MLW: 184–

---

5 *e* maddesinde görülen ve iki *e* ile yazılan uzun ünlülü örneklerin çoğunluğu bir büzülmeyle (-g-) ortaya çıkmışa benziyor. (Ölmez 2001: 211)

185 ve Tuna 1972: 243–244.

ULUS "halk, millet" (TTS: 646[b]) < Mo. *ulus* "people, nation, country, state, empire, dynasty" (MED: 873[b]), *ul"s* "Volk, Leute, Reich" (KW: 449[a]) Altay dillerindeki karşılıkları için bk. EDAL: 1183–1184.

ETk. *uluş* "country" (EDPT: 152[b]-153[a]) kelimesi Mo.'ya *ulus* olarak geçmiş (-ş > -s değişimi ile) ve daha sonra unutulan kelime Mo.'dan *ulus* olarak ödünçlenmiştir[6]. (TDES: 422[b], İnan 1988: 180-181) Diğer lehçelerdeki durum için bk. ETYS I: 592-593. Farsçaya geçişi için TMEN: 54, Batı Oğuzcaya alıntılanması için MLW: 183–184 ve Tuna 1976: 310.

Kısaltmalar ve Kaynaklar

AAğz.	Anadolu Ağızları.
Abdullayev 1987	E. Zakiroğlu Abdullayev. "Azerbaycan-Moğol Dil İlişkileri", TDAY Belleten 1987, Ankara 1992: 1–9.
ADKG	Nicholas Poppe. Altay Dillerinin Karşılaştırmalı Grameri, I. Kısım: Karşılaştırmalı Ses Bilgisi, Çev. Zeki Kaymaz, İstanbul 1994.
AHY	Ehliman Ahundov. Azerbaycan Halk Yazını Örnekleri, Türk Çevriyazısına Aktaran, Giriş ve Sözlük Bölümlerini Yazan: Semih Tezcan, II. Baskı, Ankara 1994.
Alt.	Altayca.
Ana Alt.	Ana Altayca.
ATS	Altayca-Türkçe Sözlük, Haz. Emine Gürsoy Naskali, N. A. Baskakov ve T. M. Toşçakova'nın Oyrotsko-Russkiy Slovar'ından Genişletilmiş, Ankara 1999.
ay.	Aynı.
Az.	Azerîce.
AZTS	Seyfettin Altaylı. Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü I–II, İstanbul 1994.
Bese 1975	Lajos Bese. "An Aspect of the Turkic-Mongolian Language Contacts", Türk Dil Kurumunun ve Divan-ü Lugati't-Türk'ün 900. Yıldönümleri Dolayısıyla Düzenlenen I. Türk Dili Bilimsel Kurultayına Sunulan Bildiriler (Ankara, 27–29 Eylül 1972), TDK Yayınları, Ankara 1975: 555–559. (Türkçe-Moğolca Dil Alakalarından Bir Görünüş, Çev. Önder Çağıran, Kardeş Ağızlar, S. 2, 1997: 12–14).
Caferoğlu 1954	Ahmet Caferoğlu. "Azerbaycan ve Anadolu Ağızlarındaki Moğolca Unsurlar", TDAY Belleten 1954: 1–10.
Caferoğlu 1962	Ahmet Caferoğlu. "Azerbaycan Onomastiğinde Ağa", Németh Armağanı, Haz. János Eckmann, Agâh Sırrı Levent, Mecdut Mansuroğlu, Ankara 1962: 89–92.

[6] Uygur harfli metinlerde s ve ş arasında ayrım yapılmadığı için, kelime s/ş işareti ile yazılmıştır. Runik harfli metinlerde s^2 (I) işareti ile gösterilmiştir. (KT, K: 12) Kâşgarî, sözlüğünde kelimeyi *uluş* olarak kaydetmiştir. (DLT: 43) Brâhmî harfli metinlerde de *uluş* şeklinde görülmektedir. Kelimenin kökenine dair iki teori ileri sürülmüştür. Osman Nedim Tuna, kelimenin kökü olarak *ul* "temel" olabileceğini ifade etmiş, ama köke gelen ek hakkında bir açıklama yapmamıştır. (Tuna 1976: 48) Hamilton'a göre, *ul* "zemin, temel" + -°ş eki genişletme eki (?) "topraklar bütünü, bölge" olmalıdır. (KP: 161) Marcel Erdal, kelimenin *ula-* "birleşmek, katılmak" fiilinden türediği fikrindedir. (OTWF: 262)

CC Kaare Grønbech. Komanisches Wörterbuch, Türkischer Wortindex zu Codex Cumanicus, København 1942.

Clark 1977 Larry Clark. "Mongol Elements in Old Turkic", Journal de la Société Finno-Ougrienne 75, 1977: 110–168.

Csáki 1996 Éva Csáki. "Volga Boyu Kıpçak Lehçelerinde Orta Moğolca Ödünç Kelimeler", Uluslar Arası Türk Dili Kongresi, 20 Eylül 1988–3 Ekim 1988, Ankara 1996: 143–146.

Csáki 2006 Éva Csáki. Middle Mongolian Loan Words in Volga Kipchak Languages, Wiesbaden 2006.

Çağatay 1975 Saadet Çağatay. "Divanü Lugat'it-Türk'te İnançla İlgili Sözler", Bilimsel Bildiriler 1972, Ankara 1975: 385–391.

ÇOW Šejx Sulejman Efendi's Čagataj-Osmanisches Wörterbuch, Bearbeitet von Ignaz Kunos, Budapest 1902.

DLT Mahmut el-Kāşġarī. Compendium of the Turkic Dialects (Divānü Lugati't-Türk), Edited and Translated with Introduction and Indices by Robert Dankoff in collaboration with James Kelly, **Part I**, Harvard University 1982; **Part II**, Harvard University 1984; **Part III**, Harvard University 1985. (Örneklerdeki numaralar folyo numarasını gösterir.)

Doerfer 1992 Gerhard Doerfer. "Mongolica im Alttürkischen", Bruno Lewin zu Ehren, Hars. von M. Kuhl und W. Sasse, Festschrift aus anlaß seines 65. Geburstages, Band III Korea, Bochum 1992: 39–56.

Doerfer 1993 Gerhard Doerfer. "The Older Mongolian layer in Ancient Turkic", Türk Dilleri Araştırmaları 3, 1993: 79–86.

DS Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, XII Cilt, 2. Baskı, Ankara 1993.

DTS Drevnetyurkskiy Slovari, Redaktori: V. M. Nadalyev, D. M. Nasilov, E. R. Tenişev, A. M. Şçerbak, Akademiya Nauk SSSR, Leningrad 1969.

EDAL Sergei Starostin; Anna Dybo; Oleg Mudrak with assistance of Ilya Gruntov and Vladimir Glumov. Etymological Dictionary of the Altaic Languages, Vol. III, Brill, Leiden–Boston 2003.

EDPT Sir Gerard Clauson. An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish, Oxford 1972.

Erdal 1998 Marcel Erdal. "Mongolische Verbalbulding in ostsibirischen Turksprachen", Şorskaya filologiya i sravnitel 'no-sopostavitel'nye issledovaniya, Vyp 1. Hars. I. A. Nevskaya, Novosibirsk 1998: 63–76.

Eren 1951 Hasan Eren. "Sibirya Türk Dillerinde Moğol Unsurları" Türk Dili Belleten, Seri: III, Ankara 1951: 35–41.

ESTY I E. V. Sevortyan. Etimologiçeskiy Slovar' Tyurkskih Yazıkov, Obşçetyurksiye i mejtyurkskiye osnovı na Glasnıye, Moskva 1974.

ESTY IV Etimologiçeskiy Slovar' Tyurkskih Yazıkov, Obşçetyurkskie i mejtyurkskie osnovına bukvı C, J, Y, Red. L. S. Levitskaya, Moskva 1989.

ETk. Eski Türkçe.

Gülensoy 1974 Tuncer Gülensoy. "Eski ve Orta Türkçede Moğolca Kelimeler ve Moğolca-Türkçe Müşterek Kelimeler Üzerine Notlar", Türkoloji

Dergisi, C. 6 S. 1, 1974: 235–259.

Gülensoy 1984 Tuncer Gülensoy. "Divanü Lugati't-Türk ve Kutadgu Bilig'deki Moğolca Kelimeler Üzerine", Türk Kültürü Araştırmaları, 1984: 90–103.

İnan 1988 Abdülkadir İnan. "Türk Etnolojisini İlgilendiren Birkaç Terim-Kelime Üzerine", TDAY Belleten 1956, 2. Baskı, Ankara 1988: 179–195.

İşberdin 1979 E. F. İşberdin. "Mongol'skie zaimstrovaniya v baskirskom yazıke", ST 1979: 20–29.

Kałużyński 1962 Stanisław Kałużyński. Mongolische Elemente in der jakutischen Sprache, Warszawa, 1962.

KATS Kazak Türkçesi Türkiye Türkçesi Sözlüğü, Haz. Kenan Koç, Ayabek Bayniyazov, Vehpi Başkapan, Akçağ Yayınları, Ankara 2003.

Kaz. Kazakça.

Kıp. Kıpçakça.

Kırg. Kırgızca.

Kkp. Karakalpakça.

KKRS Karakalpaksko-Russkiy Slovar, Moskva 1958. (Komisyon)

KP James Russell Hamilton. Dunhuang Mağarasında Bulunmuş Buddhacılığa İlişkin Uygurca El Yazması İyi ve Kötü Prens Öyküsü, Çev. Vedat Köken, Ankara 1998.

krş. Karşılaştırınız.

KS Kırgız Sözlüğü, Yazan: K. K. Yuhadin, Çev. Abdullah Taymas, II. C, 3. Baskı, Ankara 1994.

KTS Kıpçak Türkçesi Sözlüğü, Recep Toparlı, Hanifi Vural, Recep Karaltı, Ankara 2003.

KW G. J. Ramstedt. Kalmückisches Wörterbuch, Helsinki 1935.

MED Ferdinand D. Lessing. Mongolian-English Dictionary, Berkeley-Los Angeles, 1960.

MJS Stanisław Kałużyński. Mongolische Elemente in der jakutischen Sprache, Warszawa, 1962.

MLW Claus Schönig. Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen, Wiesbaden 2000.

Mo. Moğolca.

Nagy 1997 Éva Kincses Nagy. "Mongolian Loan Words in Chagatay", Historical and Linguistic Interaction Between Inner-Asia and Europe, Proceedings of the 39th Permanent International Altaistic Conference (PIAC) Szeged, Hungary: June 16–21 1996, Ed. Berta Árpát with the editorial assistance of Edina Horváth, Szeged 1997: 139–145.

Nemeth 1912 Gyula Nemeth. "Egy mongol-török hangtörveny", NyK, No. 41, 1911–1912.

Nemeth 1914 Gyula Nemeth. "Trök-mongol nyelvviszonyhoz", NyK, No. 43, 1914.

OTWF Marcel Erdal. Old Turkic Word Formation, a functional approach to the lexicon, Wiesbaden 1991.

Ölmez 2001 Mehmet Ölmez. "Altayca-Türkçe Sözlük, Haz. Emine Gürsoy Naskali,

Ankara 1999", Türk Dilleri Araştırmaları 11, 2001: 191–236. (Tanıtma)

Öner 2005 Mustafa Öner. "*Yarlıg* Sözü Hakkında", TİKA I. Uluslararası Türkoloji Sempozyumu Bildirileri, 31 Mayıs–04 Haziran 2004, Kırım-Ukrayna, Ukrayna 2005: 241–243.

Poppe 1962 Nikolaus Poppe. "Die mongolischen lehnwörter im Komanischen", Németh Armağanı, Haz. János Eckmann, Agâh Sırrı Levent, Mecdut Mansuroğlu, Ankara 1962: 331–340.

Poppe 1965 Nicholas Poppe. Introduction to Altaic Linguistic, Wiesbaden 1965.

Poppe 1969 Nicholas Poppe. "On some Vowel Correspondences in Mongolian Loan Words in Turkic", CAJ 13, 1969: 207–214.

Poppe 1983 Nikolaus Poppe. "Orta Moğolcadaki Türkçe Kelimeler", Çev. Günay Karaağaç, Türk Dünyası Araştırmaları 27, 1983: 255–262.

Poppe 1991 Nicholas Poppe. "Mongolian Loan Words in Kazak", Varia Eurasiatica, Festschrift für András Róna-Tas, Szeged 1991: 149–152.

Ramsedt 1912 G. J. Ramsedt. "Zur Verbstammbildungslehre der mongolisch-türkischen Sprachen", JSFOu XXVIII: 3, 1912.

Róna-Tas 1982 András Róna-Tas. "Loan Words of Ultimate Middle Mongolian Origin in Chuvash", Studies in Chuvash Etymology, Ed. András Róna-Tas, Szeged 1982: 66–134.

Rybatzki 2006 Volker Rybatzki. Die Personennamen Und Titel Der Mittelmongolischen Dokumente, eine lexikalische Untersuchung, Publications of the Institute for Asian and African Studies 8, Yliopistopaino Oy, Helsinki 2006.

Sertkaya 1992 Osman Fikri Sertkaya. "Mongolian words and forms in Chagatay Turkish (Eastern Turkî) and Turkey Turkish (Western Turkî)", TDAY Belleten 1987, Ankara 1992: 265–280.

Suxbatar 1997 O. Suxbatar. Mongol Xelniy Xar' Ugiyn Tol', Ulanbaatar 1997.

TAS L. T. Ryumina-Sırkaşeva; N. A. Kuçigaşeva. Teleüt Ağzı Sözlüğü, Çev. Şükrü Haluk Akalın, Caştegin Turgunbayev, Ankara 2000.

TDES Hasan Eren. Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü, 2. Baskı, Ankara 1999.

Tekin 2001 Şinasi Tekin. İştikakçının Köşesi, Türk Dilinde Kelimelerin ve Eklerin Hayatı Üzerine Denemeler, Simurg yayınları, İstanbul 2001.

Tel. Teleüt Ağzı.

TETTL Andreas Tietze. Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lügati, C.I, A–E, İstanbul-Wien 2002.

Tkm. Türkmence.

TMEN Gerhard Doerfer. Türkische und Mongolische Elemente im Neupersischen, unter besonderer Berücksichtigung älterer Neupersischer Geschichtsquellen, vor allem der Mongolen- und Timuriszeit, **Band I**, Wiesbaden 1963; **Band II**, Wiesbaden 1965; **Band III**, Wiesbaden 1967; **Band IV**, Wiesbaden 1975. (Numaralar madde başı numarasını gösterir.)

TRS Tuvinsko-Russkiy slovar', Pod redaktsiyey: E. R. Tenişeva, Moskova 1968. (Komisyon)

TTk.	Türkiye Türkçesi.
TTS	Türkmence-Türkçe Sözlük, Haz. Talat Tekin, Mehmet Ölmez, Emine Ceylan, Zuhal Ölmez, Süer Eker, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 18, Ankara 1995.
Tuna 1972	Osman Nedim Tuna. "Osmanlıcada Moğolca Ödünç Kelimeler I", Türkiyat Mecmuası XVII, İstanbul 1972: 209–250.
Tuna 1976	Osman Nedim Tuna. "Osmanlıcada Moğolca Ödünç Kelimeler II", Türkiyat Mecmuası XVIII, İstanbul 1976: 281–314.
Tuna 1992	Osman Nedim Tuna. "Altay Dilleri Teorisi", Türk Dünyası El Kitabı, C. II, Ankara 1992: 7–58.
Tuv.	Tuvaca.
Ubrjatowa 1960	E. I. Ubrjatowa. Das Jakutische in seinem verhaltnis zu den anderen Türkischen sowie den mongolischem und Tunguso-Mandschurischen Sprachen, Moskau: Orientalische Literatur, 1960.
UW	Klaus Röhrborn. Uigurisches Wörterbuch, Sprachmaterial der Vorislamischen Türkischen Texte aus Zentralasien, **Lieferung I**, Wiesbaden 1977.
VEWT	Martii Räsänen. Versuch eines etymologischen Wörterbuchs der Türksprachen, Helsinki 1969.
WC	Gerhard Doerfer; Semih Tezcan. Wörterbuch des Chaladsch (Dialekt von Charrab), Budapest 1980.
WM	Erich Haenich. Wörterbuch zu Manghol un niuca tobca'an, Wiesbaden 1962.
Yak.	Yakutça.
YUTS	Emir Neçipoviç Necip. Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü, Rusçadan Çev. İklil Kurban, Ankara 1995.
YUyg.	Yeni Uygurca.
Zajaczkowski 1960	W. Zajaczkowski. "Die Mongolischen Elemente in der karaimischen Sprache", Folia Orientalia II, 1960: 296–302.